

Startnotitie digitale transformatie

1. Inleiding

De gemeente Nijmegen is al vanaf de jaren '80 begonnen met het digitaliseren van haar administratie. Vanaf die tijd is het toepassen van digitale technologie van een ondersteunend bedrijfsmiddel geworden tot de basis van vrijwel al het gemeentelijk handelen. Dit noemen we de digitale transformatie. Het beleid en de kaders op dit vlak zijn de laatste jaren alleen door het college vastgesteld (zie de bijlage); de digitale transformatie maakt digitalisering een maatschappelijk vraagstuk en de raad is de afgelopen jaren ook steeds actiever op dit vlak. We missen echter een overkoepelend kader vanuit de raad. Deze startnotitie is een begin om tot deze kaders te komen.

2. Wat houdt de digitale transformatie in?

De digitale transformatie draait om de inzet van digitale technologie voor ál het maatschappelijk handelen. Al vanaf de jaren '70 leidt dit stap voor stap tot financieel-economische, technologische en sociaal-culturele veranderingen, maar we weten nog niet waar deze ons brengen. We kunnen wel leren van voorgaande technologische transformaties. Hieronder worden een aantal dominante aspecten van de vorige transformatie (naar massaproductie en olie) vergeleken met de digitale transformatie:

Transformatie naar massaproductie en olie	Digitale transformatie
Industriële fabriekseconomie	Kenniseconomie
Fysieke grondstoffen, materialen en producten	Niet-tastbare diensten en producten, geen grondstoffen
Distributie is flexibel, maar relatief duur en langzaam	Distributie is vrijwel gratis en snel
Rigide, hiërarchische werkverdeling	Flexibele werkverdeling in netwerken
Standaardisatie en stabiele routines	Maatwerk en continue verbetering
Vervoersinfrastructuur: wegen en vliegvelden	Digitale infrastructuur: glasvezel, netwerken en digitale platformen
Verstedelijking en suburbanisatie	Globalisering en lokalisering, fysieke communicatiegrenzen verdwijnen

De digitale transformatie verandert niet alleen de gemeentelijke overheid, het verandert ook onze stad en onze samenleving. Waren vroeger contacten beperkt tot familie, kerk en werk in de directe omgeving, nu is het mogelijk om met de hele wereld contacten te houden. Tegelijk is er ook de behoefte aan een sterk (ook digitaal) lokaal netwerk, via buurt-apps, lokale facebook groepen en andere lokale platformen.

Ook het bedrijfsleven is veranderd. De fysieke afstand tussen markt en consument doet er niet meer toe, waardoor Nijmeegse startups direct toegang tot de wereld als markt hebben en innovaties van bedrijven uit alle delen van de wereld kan worden toegepast. De omslag van bezit naar gebruik van diensten zal naar verwachting een positief effect hebben op het hergebruik en beter inzetten van grondstoffen. We kopen b.v. geen CD's meer, maar nemen een abonnement op een platform als Spotify.

De digitale transformatie zorgt ook voor nieuwe achterblijvers, die niet bij kunnen blijven in de digitale stad. In de digitale transformatie gaan we afscheid nemen van bepaalde type werkgelegenheid en nieuwe banen welkom heten. Dit geeft een druk op onze sociale en economische opgaves. Er zijn ook nieuwe veiligheidsrisico's ontstaan voor de Nijmegenaar. Het aantal gevallen van cybercriminaliteit overtreft inmiddels die van woninginbraken¹. De uitdaging ligt in hoe we samen kunnen zorgen voor een digitaal inclusieve stad, waar iedereen kan blijven meedoen.

3. De rol van de gemeente: doelen en ambities

De digitale transformatie verandert onze stad, onze bedrijfsvoering en onze rol als overheid in de samenleving. Voor een deel overkomt dit ons; tegelijk moeten we onze rol hierin zelf bepalen. In het begin van de digitale transformatie vanaf de jaren '70-'80 had de overheid een beperkte rol en was deze vooral gericht op het ondersteunen van de markt en het gebruik maken van ICT om efficiënter te werken. Nu de digitale transformatie overal plaats aan het vinden is, kan of moet de overheid een andere rol nemen.

Het overheidsbeleid speelt zich op veel niveaus af. De Europese Unie neemt de laatste jaren haar rol in de digitale transformatie en focust zich op menselijke grondrechten en cultuur. Ze neemt ook sterk de regie naar de grote tech-bedrijven. Het Europese beleid is gemaakt op drie pijlers:

1. Technologie die werkt voor mensen
2. Een eerlijke en concurrerende digitale economie
3. Een open, democratische en duurzame samenleving. (relatie naar de Green deal)

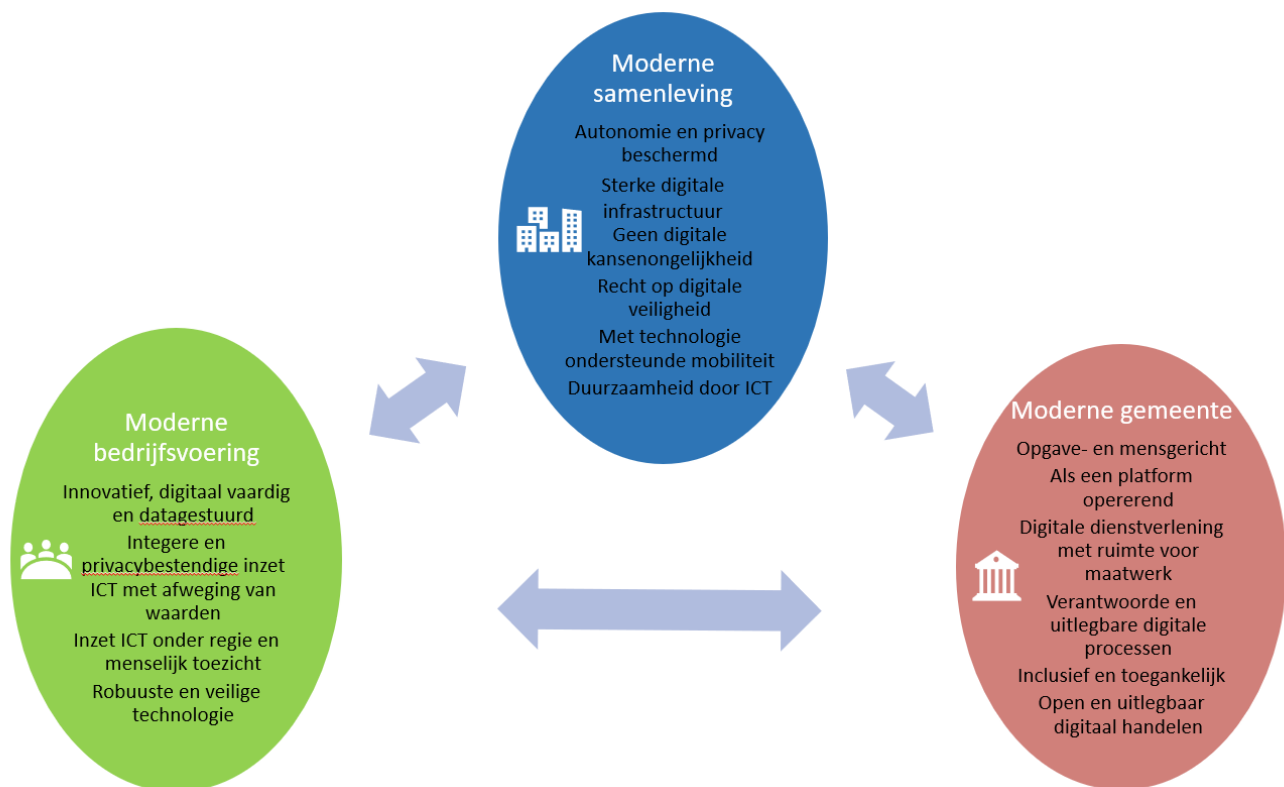
De digitale transformatie is landelijk al jaren een politiek onderwerp, maar tot grote wijzigingen in beleid heeft dit tot voor kort niet geleid. Pas recent is de Rijksoverheid met de Informatie Strategie 2021 – 2025 begonnen een visie te vormen over de digitale transformatie. In het regeerakkoord is aandacht voor verbetering van de informatievoorziening, voor thuiswerken en digitaal onderwijs, voor meer regie op datacenters, voor de aanpak van cybercriminaliteit en het verspreiden van desinformatie, voor innovatie rond digitalisering en sleuteltechnologieën, etc. Ook heeft de nieuwe coalitie aandacht voor fundamentele burgerrechten online.

Op lokaal niveau is kan de gemeente haar rol pakken. De gemeente Nijmegen is sinds de jaren '90 voorloper op het gebied van het leveren van een hoogwaardige veilige digitale infrastructuur voor voorzieningen aan de stad via glasvezel. Daar plukken we en onze maatschappelijke partners in de stad nu de voordelen van. Met het manifest 'Wij zijn Open en Weerbaar Nijmegen' in 2018 waren we een van de eerste gemeenten die aandacht vroeg voor de ethische aspecten van de digitale transformatie. Zo is te zien dat een actieve gemeentelijke rol de positieve effecten van de digitale transformatie kan versterken en de negatieve effecten kan dempen. De vraag is welke ambitie de gemeente hierop kan nemen. Nemen we een volgende houding in, of willen we actief sturen? Deze ambitievraag gaat bepalen hoe we de volgende uitgangspunten gaan omzetten in acties.

¹ Nationale Politie, Criminaliteit 2020: minder inbraak, meer cybercrime, 15 januari 2021.; CBS, Veiligheidsmonitor 2019, Den Haag, maart 2020.

4. Uitgangspunten visie en kadervorming

De onderstaande uitgangspunten voor toekomstig beleid rond de digitale transformatie zijn vooral gebaseerd op het al genoemde manifest 'Wij zijn Open en Weerbaar Nijmegen', het Digitaal Informatiebeleid 2021-2025 en de Code voor goed digitaal openbaar bestuur (zie de bijlage). Deze uitgangspunten zijn verdeeld in 3 niveaus: het niveau van de samenleving, het niveau van de overheid en dat van de bedrijfsvoering. De uitgangspunten op deze niveaus werken op elkaar in: ze versterken elkaar of zijn randvoorwaardelijk voor elkaar:

Deze uitgangspunten geven daarmee richting aan de moderne Nijmeegse samenleving, de moderne gemeente en de moderne bedrijfsvoering van de gemeentelijke organisatie. Deze uitgangspunten hebben daarmee ook een sterke werking op andere beleidsterreinen, zoals bijvoorbeeld die op het gebied van economische veerkracht en werkgelegenheid, sociale samenhang en inclusiviteit, veiligheid en duurzaamheid.

4.1 Uitgangspunten voor de moderne stad en samenleving

De gemeente respecteert de autonomie en zelfbeschikking van de Nijmegenaar, ook in relatie tot hun data. Zodat iedere Nijmegenaar regie heeft op eigen gegevens, niet alleen die bij de overheid berusten. De Nijmegenaar moet grip kunnen houden op de eigen identiteit(en). Dit alles is nodig om de Nijmegenaar meer weerbaar te maken in de digitale stad en te zorgen dat de Nijmegenaar gebruik kan maken van zijn of haar rechten in de digitale wereld.

Iedere technologische transformatie wordt gedreven door infrastructuur. Een sterke digitale infrastructuur (glasvezel, 5G) helpt de Nijmegenaar volledige toegang te geven tot de mogelijkheden die de digitale transformatie biedt. Zo wordt innovatie versterkt en een basis gelegd om de verandering van werkgelegenheid door de digitale transformatie te compenseren.

De kansenongelijkheid die gecreëerd wordt door de digitale transformatie wordt actief beperkt, om te zorgen dat iedere Nijmegenaar kan meedoen in de digitale samenleving. Als mensen niet genoeg digitaal vaardig zijn, is er altijd een analoog alternatief beschikbaar.

De digitale transformatie brengt nieuwe risico's met zich mee waar de Nijmegenaar tegen beschermd wordt. De Nijmegenaar heeft evenveel recht op digitale veiligheid als fysieke veiligheid. Dit betekent dat cybercrime en digitale ondermijning actief bestreden wordt en de Nijmegenaar meer bewust gemaakt wordt voor risico's in de digitale wereld.

De digitale transformatie verandert de wijze waarop we ons verplaatsen; welke vervoersmiddelen de voorkeur hebben en wanneer en hoeveel we ons verplaatsen. Onze infrastructuur blijft hier op meebewegen. Digitale technologie wordt ingezet om de mobiliteit van de Nijmegenaar te ondersteunen waar dat nodig is en te sturen waar dat collectief voordelen oplevert.

Om de duurzaamheid van de Nijmeegse samenleving te versterken wordt het gebruik van digitale technologie en het afnemen van diensten in plaats van het bezit gestimuleerd. Digitale technologie is een wezenlijk onderdeel van de energietransitie. De negatieve impact – footprint – van de inzet van digitale technologie op natuur en milieu wordt minimaal gemaakt.

4.2 Uitgangspunten voor de moderne gemeente

De moderne gemeente werkt opgavegericht, vanuit een afgestemde visie en met afweging van verschillende waarden. De gemeente betreft hierbij ook de Nijmegenaar actief en in een open gesprek. De gemeente is altijd transparant over waarom gegevens verwerkt worden en aan welke doelen ze bijdragen. Openbaarheid zorgt voor nieuwe feedback en een inspanningsverplichting om de taakuitvoering verder te verbeteren.

De digitale transformatie geeft mogelijkheden voor de gemeente om zich te gedragen als een platform. De gemeente is nodig voor het creëren van een gelijk speelveld voor de Nijmegenaar in de digitale stad, door initiatieven te ondersteunen die hulp nodig hebben, door de juiste randvoorwaarden te creëren voor maatschappelijk handelen en door diensten te verlenen aan de Nijmegenaar.

Gebruiksvriendelijke online voorzieningen maken het de Nijmegenaar gemakkelijker om met ons te communiceren en zaken te doen. De gemeente zorgt ervoor dat de digitale processen goed werken voor alle Nijmegenaren en zorgt indien nodig voor maatwerk. Gebruik van digitale technologie door de gemeente en samenwerkende (markt)partijen dient menselijke waardigheid (sociale samenhang, betekenisvol contact, respect, zelfontplooiing) te respecteren. Gelijke kansen en gelijke behandeling zijn kernwaarden, ook bij het implementeren van digitale techniek.

Het bestuur legt actief aan de samenleving en politiek verantwoording af over digitaal bestuur en zorgt voor uitlegbare digitale processen, zodat de Nijmegenaar en andere maatschappelijke stakeholders het werk van de gemeente kunnen controleren en bijvoorbeeld inzage hebben in welke gegevens de overheid over hen heeft. Dit begint bij een verplichte ICT-paragraaf bij gemeentelijke besluiten. De gemeente stelt hiertoe zoveel mogelijk informatie openbaar beschikbaar, voor zover het de belangen van mensen niet schaadt. De Nijmegenaar kan gemeentelijke beslissingen of acties door gebruik van digitale systemen aanvechten. Bij problemen rondom het gebruik van digitale systemen spant de gemeente zich in om oplossingen te vinden voor de Nijmegenaar.

4.3 Uitgangspunten voor de moderne bedrijfsvoering

De gemeentelijke organisatie werkt constant aan het updaten en verbeteren van haar digitale bestuur, streeft ernaar up to date te blijven op het gebied van innovatie en zorgt ervoor dat externe veranderingen gemakkelijk kunnen worden opgevangen. De organisatie gebruikt technologie en data om eigen beleid en taakuitvoering te verbeteren. De organisatie borgt in de eigen organisatie kennis over hoe de technologie functioneert, en ook over de juridische en ethische eisen die hieraan worden gesteld.

De gemeentelijke organisatie is betrouwbaar, eerlijk, oprecht en niet omkoopbaar in de omgang met digitale technologie. De inzet van technologie door de organisatie schaadt de veiligheid, gezondheid en het welzijn van de Nijmegenaar niet. De gemeentelijke organisatie en (markt)partijen die voor de gemeente werken gaan op prudente wijze om met persoonsgegevens en volgen privacy-by-design principes.

De organisatie neemt de beslissingen en maatregelen die nodig zijn om gestelde doelen met prudent gebruik van financiële middelen te behalen.

De gemeentelijke organisatie en de partijen waar ze mee samenwerkt nemen verantwoordelijkheid voor het ontwerp en onderhoud van de technologie; rollen, taken en verantwoordelijkheden zijn helder vastgelegd en ook bij samenwerking is duidelijk wie aanspreekbaar is op gevolgen. De gemeentelijke organisatie voorkomt zo veel mogelijk dat zij voor digitale processen in hoge mate gebonden is aan één marktpartij. Er wordt waar mogelijk samengewerkt met (markt)partijen die dezelfde principes als de gemeente onderschrijven. Er is altijd menselijk toezicht en menselijke eindverantwoordelijkheid voor digitale processen. Door middel van (peer) review, feedback en impact assessment, wordt technologie en/of haar inzet aangepast om negatieve consequenties te verhinderen en te voorkomen. De gemeentelijke organisatie legt hierover verantwoording af naar de gemeentelijke auditcommissie.

De organisatie zorgt ervoor dat techniek en/of digitale infrastructuur robuust en veilig voor gebruikers is en is beveiligd tegen inbraak en hackers. De medewerkers zijn zich bewust zijn van de mogelijke impact en tekortkomingen van technologie en brengen risico's door middel van bijvoorbeeld risk assessments in kaart. De gemeente implementeert processen voor het geregeld plaatsvinden van interne en externe inspectie op haar digitale processen.

5. Financiën

Deze startnotitie heeft op zichzelf geen financiële consequenties. Wel is het zo dat uitgangspunten en de ambities op deze uitgangspunten uiteindelijk financiële consequenties kunnen hebben. Deze zullen in het vervolgproces inzichtelijk gemaakt worden.

6. Vervolg

Deze startnotitie is een eerste stap in de vorming en vaststelling van een kadernota digitale transformatie. Afhankelijk van de visie van de raad kan dit leiden tot vervolgesprekken over de uitgangspunten voor de digitale transformatie. Het aanbieden van een eerste versie van een kadernota zal na het zomerreces plaatsvinden.

Bijlage

Er is veel wet- en regelgeving gerelateerd aan de digitale transformatie:

- [Wet digitale overheid](#) (concept)
- [Wet elektronisch bestuurlijk verkeer](#) (2023)
- [Wet open overheid](#) (2022)
- [Wet inzake digitale diensten](#)
- [Eidas verordening](#)
- [Datagovernance verordening](#)
- [Single Digital Gateway verordening](#)
- [Wet elektronische handtekeningen](#)
- [Wet hergebruik van overheidsinformatie](#)
- [Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid](#)
- [Wet elektronische publicaties](#)
- [Algemene verordening gegevensbescherming](#)
- [Wet gegevensverwerking en meldplicht cybersecurity](#)
- [Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten](#)
- [Wet politiegegevens](#)
- [Archiefwet 1995](#)
- [Telecommunicatiewet](#)

Het [regeerakkoord](#) bevat veel nieuwe uitgangspunten en kaders voor de komende regeerperiode. Landelijk zijn er veel beleidsdocumenten en handreikingen beschikbaar.

Een aantal voorbeelden:

- [Trends voor de informatiesamenleving](#) (VNG 2021)
- [Code goed digitaal openbaar bestuur](#) (Rijksoverheid 2021)
- [Aandacht voor algoritmes](#) (Algemene Rekenkamer 2021)
- [Opgave AI. De nieuwe systeemtechnologie](#) (WRR 2021)
- [Voorbereiden op digitale ontworpen](#) (WRR 2019)

De raad heeft alleen op het gebied van archivering kaders gesteld, maar ook op andere aspecten van de digitale transformatie gestuurd:

- [Motie 'Wie het weet mag het zeggen, gooi het in de groep, neem het onder de loep'](#) (2021)
- [Motie 'Meekijken met open vizier'](#) (2021)
- [Motie 'Een toegankelijke overheid is als een parachute'](#) (2021)
- [Schriftelijke vragen 'Whats going app?'](#) (2021)
- [Motie 'Nijmegen digitaal onafhankelijk'](#) (2019)
- [Schriftelijke vragen 'Het voldoen aan de Wbp en AVP'](#) (2018)
- [Initiatiefvoorstel 'Transparant, open en zichtbaar vergaderen'](#) (2018)
- [Schriftelijke vragen 'digitale leefbaarheid in Nijmegen'](#) (2017)
- [Motie 'Alleen digitaal informeren schiet zijn doel voorbij!'](#) (2016)
- [Motie 'Sta open voor een Open Source'](#) (2015)
- [Archiefverordening](#) (2013)

Door het college zijn de laatste jaren een aantal visies en kaders vastgesteld die een relatie hebben tot de digitale transformatie:

- [Digitaal informatiebeleid 2021-2025](#) (2021)
- Visie op dienstverlening (2020)
- [Informatiebeveiligingsbeleid](#) (2019)
- [Media-onderzoek Nijmegen 2018-2019](#) (2019)
- Visie en actieplan 'naar een mooie organisatie' (2019)
- [Manifest 'Wij zijn open en weerbaar Nijmegen'](#) (2018)
- Privacybeleid (2018)